

Ministru kabineta noteikumi Nr.539

Rīgā 2001.gada 27.decembrī (prot. Nr.62 14.§)

Noteikumi par darba aizsardzības prasībām, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās*Izdoti saskaņā ar Darba aizsardzības likuma 25.panta 16.punktu***I. Vispārīgie jautājumi**

1. Noteikumi nosaka darba aizsardzības prasības, kas jāievēro, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās, lai aizsargātu nodarbinātos pret risku, kas rodas viņu drošībai un veselībai, ja nodarbinātie ir vai var būt pakļauti kancerogēnu vielu - kancerogēnu vai mutagēnu vielu vai produktu, kas atbilstoši normatīvajiem aktiem par bīstamo ķīmisko vielu un bīstamo ķīmisko produktu lietošanas un tirdzniecības ierobežojumiem un aizliegumiem tiek klasificēti kā 1. un 2.kategorijas kancerogēnās un mutagēnās vielas, - (turpmāk - kancerogēni) iedarbībai.

2. Procesi (darbi), kur iespējama saskare ar kancerogēniem, noteikti šo noteikumu 1.pielikumā. Pie kancerogēniem pieskaitāmas arī vielas, produkti vai procesi (darbi), kas paši ļaundabīgu audzēju neizraisa, bet var sekmēt tā rašanos citu faktoru ietekmē.

3. Nodarbināto uzskata par pakļautu kancerogēnu iedarbībai, ja viņš veic ar kancerogēnu ražošanu, izmantošanu, glabāšanu, transportēšanu, pārstrādi, savākšanu vai iznīcināšanu saistītu darbu vai darbu, kura procesā rodas kancerogēns.

4. Par šo noteikumu izpildi un ievērošanu ir atbildīgs darba devējs.

5. Šo noteikumu ievērošanu kontrolē Valsts darba inspekcija, bet atsevišķas kontroles funkcijas saskaņā ar attiecīgu nolikumu veic Veselības inspekcija, Vides valsts inspekcija un Aizsardzības ministrija.

(Grozīts ar MK 17.03.2008. noteikumiem Nr.182)

II. Darba devēja pienākumi

6. Lai novērstu kancerogēnu ietekmi uz nodarbināto drošību un veselību, darba devējs veic šādus pasākumus:

6.1. novērš kancerogēnu lietošanu, pēc iespējas tos aizvietojot ar citām vielām, produktiem un procesiem (darbiem), kas nav bīstami vai ir mazāk bīstami nodarbināto drošībai un veselībai;

6.2. maksimāli automatizē un hermetizē tehnoloģiskos procesus un iekārtas, kā arī ievieš automatizētu tālvadību un kontroli;

6.3. ierobežo to nodarbināto skaitu, kuri darba vietās saskaras ar kancerogēniem.

7. Ja nav iespējams pilnībā nodrošināt šo noteikumu 6.1., 6.2. un 6.3.apakšpunktā minēto prasību ievērošanu, darba devējs:

7.1. pēc iespējas samazina nodarbināto saskares iespējas ar kancerogēniem, pilnveidojot darba procesus un metodes, kā arī samazinot kancerogēnu iedarbību līdz minimumam;

7.2. nodrošina, lai saskares līmenis nepārsniegtu šo noteikumu 2.pielikumā norādīto aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER) (aroda ekspozīcijas robežvērtība (AER) - tāda ķīmisko vielu un ķīmisko produktu koncentrācija darba vides gaisā, kura visā nodarbinātā dzīves laikā neizraisa viņa saslimšanu un veselības traucējumus, kuri konstatējami ar modernām izmeklēšanas metodēm), - ja tiek ievērots nosacījums, ka

attiecīgās ķīmiskās vielas un ķīmiskie produkti iedarbojas uz nodarbināto ne ilgāk par astoņām stundām darbadienā vai ne ilgāk par 40 stundām nedēļā;

7.3. nodrošina nodarbinātos ar kolektīvajiem aizsardzības līdzekļiem atbilstoši tehnoloģijas un darba specifikai vai, ja tas nav iespējams, - ar atbilstošiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, ņemot vērā darba apstākļus.

8. Lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu bīstamo vielu izdalīšanos darba vidē, darba devējs ražošanas procesu un tā kontroli organizē, ievērojot šādus nosacījumus:

8.1. ierobežo kancerogēnu daudzumu darba vietā, savācot kancerogēnus tieši to izdalīšanās avotos, arī lietojot vietējās piesārņotā gaisa nosūces ierīces;

8.2. nodrošina telpu nepieciešamo vēdināšanu ar ventilācijas sistēmām;

8.3. lieto atbilstošas periodiskās vai nepārtrauktās kontroles metodes kancerogēnu koncentrācijas noteikšanai darba vidē, lai laikus konstatētu noplūdes;

8.4. nosaka atbilstošu darba kārtību un metodes, kuras izmanto, strādājot ar kancerogēniem.

9. Lai samazinātu darba vides piesārņojumu ar kancerogēniem, darba devējs organizē šādus preventīvos higiēnas pasākumus:

9.1. visu ražošanas un sanitāro telpu uzkopšanu, kā arī grīdu, sienu un citu virsmu tīrīšanu, ņemot vērā veicamā darba raksturu;

9.2. putekļu tīrīšanu no darba iekārtām.

10. Darba devējs nodrošina, lai zonās, kur ir vai var būt saskare ar kancerogēniem, neatrodas nepiederošas personas.

11. Lai normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nodrošinātu kancerogēnus saturošu ražošanas atkritumu savlaicīgu un drošu savākšanu, glabāšanu, pārstrādi un iznīcināšanu, darba devējs izmanto slēgtus, skaidri apzīmētus konteinerus vai citu taru, uz kuras norādīts tās saturs.

12. Darba devējs atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām nodrošina kancerogēnus saturošu tilpņu, cauruļvadu, konteineru un cita veida iepakojuma marķējumu, drošības zīmju izvietojumu darba vietās un marķējumu atbilstību tilpņu, cauruļvadu, konteineru un cita veida iepakojuma saturam, kā arī pareizi un droši glabā, transportē un pārvieto kancerogēnus vai veic ar tiem citas darbības.

13. Darba vietās, kur iespējama saskare ar kancerogēniem, darba devējs normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā uzstāda brīdinājuma un drošības zīmes, arī zīmi "Nesmēķēt".

14. Darba devējs sastāda to nodarbināto sarakstu, kuriem ir saskare ar kancerogēniem, un dokumentē (rakstiski vai elektroniski) informāciju par kancerogēnu faktisko ekspozīcijas līmeni (saskares veidu, kancerogēnu koncentrāciju darba vidē, saskares ilgumu) un kancerogēnu aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER).

15. Darba devējs izstrādā darbības plānu rīcībai avārijas situācijā, kurā iespējama kancerogēnu aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER) neprognozēta paaugstināšanās.

16. Darba devējs nodrošina nodarbinātajiem un viņu pārstāvjiem iespēju iegūt vispārīgu informāciju par kancerogēniem uzņēmumā.

17. Darba devējs izstrādā nodarbināto un citu personu evakuācijas plānu un nosaka nodarbināto rīcību gadījumos, ja ir neparedzēti augsts piesārņojums ar kancerogēniem, un citās ārkārtas situācijās.

18. Par nodarbināto veselības uzraudzību atbildīgo personu darba devējs nodrošina ar šo noteikumu 14.punktā minēto sarakstu.

III. Kancerogēnu izraisītā riska noteikšana un novērtējums

19. Kancerogēnu izraisītais risks ir faktoru kopums (kancerogēna īpašības, koncentrācija darba vidē, saskares veids un ilgums), kas nosaka iespējamību saslimt ar ļaundabīgo audzēju vai iegūt veselības traucējumus. Riska noteikšana un novērtēšana ir darba vides iekšējās uzraudzības sastāvdaļa, un darba devējs minētās darbības veic normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

20. Papildus normatīvajos aktos par darba vides iekšējās uzraudzības kārtību noteiktajam darba devējs riska novērtējuma dokumentācijā iekļauj:

20.1. darba procesos lietoto kancerogēnu īpašību aprakstu (drošības datus);

20.2. aprakstu par nodarbināto saskares ar kancerogēniem veidu un apstākļiem, norādot visus kancerogēnu iedarbības veidus, piemēram, absorbcija ādā, caur ādu;

20.3. kancerogēnu koncentrācijas mērījumu rezultātus darba vidē un to atbilstību noteiktajām aroda ekspozīcijas robežvērtībām (AER). Ja aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) ir pārsniegtas, norāda pasākumu plānu to samazināšanai;

20.4. riska pakāpes novērtējumu.

21. Riska novērtējumu aktualizē ne retāk kā reizi gadā, kā arī rodoties jebkurām pārmaiņām (piemēram, tehnoloģijas, darba apstākļu, darba aprīkojuma, aizsardzības līdzekļu maiņa), kas varētu ietekmēt nodarbināto pakļaušanu kancerogēnu iedarbībai.

22. Darba devējs nodrošina, lai uzraudzības un kontroles institūcijām un par nodarbināto veselības uzraudzību atbildīgajai personai būtu pieejama informācija par riska novērtējumu uzņēmumā, un pēc pieprasījuma sniedz informāciju par:

22.1. darbībām vai ražošanas procesiem, kas saistīti ar kancerogēniem, ieskaitot pamatojumu to izmantošanai;

22.2. kancerogēnu īpašībām un to koncentrāciju darba vidē, kā arī par izmantoto vai ražoto kancerogēnu daudzumu;

22.3. saskarei ar kancerogēniem pakļauto nodarbināto skaitu, saskares ilgumu un periodiskumu;

22.4. uzņēmumā veiktajiem nodarbināto drošības un veselības aizsardzības preventīvajiem pasākumiem;

22.5. uzņēmumā izmantotajiem kolektīvajiem aizsardzības līdzekļiem un individuālajiem aizsardzības līdzekļiem;

22.6. kancerogēnu aizvietošanu ražošanas procesos.

IV. Pasākumi prognozējamās aroda ekspozīcijas situācijā un ārkārtas situācijā

23. Ja ir iespējama nodarbināto uzturēšanās paaugstināta riska zonā un preventīvie pasākumi nav devuši vajadzīgo rezultātu, darba devējs pēc konsultācijām ar nodarbinātajiem vai viņu pārstāvjiem nosaka pasākumus, kas veicami, lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu kancerogēnu faktisko ekspozīcijas līmeni un nodrošinātu to nodarbināto aizsardzību, kuri uzturas paaugstināta riska zonā, apgādājot viņus ar darba specifikai atbilstošu aizsargapģērbiem, respiratoriem un citiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, kuri lietojami paaugstināta riska zonā.

24. Darba devējs nodrošina visu nepieciešamo pasākumu izpildi, lai norobežotu un iezīmētu paaugstināta riska zonas un nepieļautu nepiederošu personu nokļūšanu šajās zonās.

25. Ja rodas ārkārtas situācija, neprognozēti paaugstinoties kancerogēnu koncentrācijai un pārsniedzot aroda ekspozīcijas robežvērtību (AER), vai ir konstatēta šāda paaugstināta riska iespējamība, darba devējs par to nekavējoties informē nodarbinātos.

26. Ārkārtas situācijā paaugstināta riska zonā drīkst atrasties tikai remontdarbos un ārkārtas situācijas seku novēršanā vai ierobežošanā iesaistīti īpaši apmācīti nodarbinātie, kuri veic neatliekamo remontu vai citus ar ārkārtas situāciju saistītus neatliekamos darbus. Nodarbinātie nedrīkst nepārtraukti uzturēties paaugstināta riska zonā. Darba laiku tajā nosaka atbilstoši individuālo aizsardzības līdzekļu aizsardzības spējām.

27. Neatliekamo remontu vai citus neatliekamos darbus, kas saistīti ar ārkārtas situāciju, nodarbinātie drīkst veikt, tikai lietojot situācijas specifikai atbilstošu darba aprīkojumu, aizsargapģērbus un citus individuālos aizsardzības līdzekļus.

V. Higiēnas prasības un prasības, kas jāievēro, lietojot individuālos aizsardzības līdzekļus

28. Ja pastāv risks nodarbinātajiem saskarties ar kancerogēniem, darba devējs nodrošina:

28.1. lai nodarbinātie riska zonā nedzertu, neēstu un nesmēķētu;

28.2. nodarbinātajiem piemērotas mazgāšanās un tualetes telpas;

28.3. nodarbināto apgādi ar aizsargapģērbus un citiem nepieciešamajiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem;

28.4. darba aizsargapģērba glabāšanu atsevišķi no nodarbināto personīgā apģērba, nodrošinot glabāšanas vietas ar efektīvu vēdināšanu un darba aizsargapģērba mazgāšanu šim mērķim atbilstošās iekārtās atsevišķi no cita apģērba;

28.5. individuālo aizsardzības līdzekļu glabāšanu īpašā šim mērķim paredzētā vietā, to regulāru pārbaudi un tīrīšanu, bojāto un nolietoto ierīču savlaicīgu salabošanu vai nomaiņu pret jaunām.

29. Aizsargapģērbus, kas lietots, strādājot ar kancerogēniem, nodarbinātajiem aizliegts izņest ārpus uzņēmuma teritorijas.

30. Izdevumus, kas saistīti ar individuālo aizsardzības līdzekļu lietošanu, strādājot ar kancerogēniem (ieskaitot aizsargapģērba remontu, pārbaudi un tīrīšanu), sedz darba devējs.

VI. Nodarbināto apmācība un informēšana

31. Darba devējs nodrošina nodarbināto darba specifikai atbilstošu apmācību (ieskaitot praktisku apmācību), kā arī nodrošina viņus ar nepieciešamo informāciju par attiecīgajiem darba aizsardzības pasākumiem, ja nodarbinātie darba procesā saskaras ar kancerogēniem, kā arī par rīcību un pasākumiem avārijas un citas ārkārtas situācijas gadījumā.

32. Apmācību atkārtoti organizē ne retāk kā reizi gadā, kā arī rodotos jebkurām pārmaiņām, kas varētu ietekmēt nodarbināto pakļaušanu kancerogēnu iedarbībai (piemēram, tehnoloģijas, darba apstākļu, darba aprīkojuma, aizsardzības līdzekļu maiņa).

33. Darba devējs informē nodarbinātos un viņu pārstāvjus par:

33.1. iespējamo risku (arī smēķēšanas izraisīto risku) veselībai;

33.2. pasākumiem riska novēršanai vai samazināšanai;

33.3. higiēnas prasībām;

33.4. rīcību avārijas gadījumā, tās novēršanā un citās ārkārtas situācijās, kā arī sniedz informāciju par glābšanas darbos iesaistīto nodarbināto rīcību;

33.5. kancerogēnus saturošu tilpņu, cauruļvadu, konteineru un citu iepakojumu marķējumu;

33.6. drošības zīmēm darba vietās un paaugstināta riska zonu iezīmēšanu un norobežošanu;

33.7. veicamajiem pasākumiem nodarbināto aizsardzībai no kancerogēnu iedarbības;

33.8. kancerogēnu koncentrāciju darba vidē, to mērīšanas kārtību un rezultātiem;

33.9. kolektīvajiem aizsardzības līdzekļiem;

33.10. darba vietā lietojamo aizsargapģērbu, aizsargapaviem, respiratoriem, to filtriem un citu aprīkojumu, to efektivitātes nodrošināšanu lietošanas laikā, lietošanas nepieciešamību un lietošanas noteikumiem;

33.11. kārtību, kādā paziņo par kancerogēnu koncentrācijas iespējamu paaugstināšanos, bīstamas situācijas iespējamiem cēloņiem un pasākumiem tās novēršanā, kā arī par citu rīcību ārkārtas situācijā;

33.12. nodarbināto norīkošanu pirmās palīdzības sniegšanai un ugunsdzēsības un evakuācijas darbu veikšanai;

33.13. apmācības plānošanu un organizēšanu.

34. Darba devējs konsultējas ar nodarbinātajiem un viņu pārstāvjiem par šo noteikumu 33.punktā minētajiem jautājumiem.

VII. Nodarbināto pienākumi un tiesības

35. Nodarbinātajiem un viņu pārstāvjiem ir pienākums ievērot darba devēja norādījumus, šo noteikumu 33.punktā noteiktās prasības, kā arī apmācību laikā iegūtās zināšanas, kā pareizi lietot darba aprīkojumu un kolektīvos un individuālos aizsardzības līdzekļus.

36. Nodarbinātajam ir tiesības saņemt šo noteikumu 22.punktā minēto informāciju, kura attiecas tieši uz viņu.

37. Lai pārliecinātos par izmeklējumu rezultātu pareizību, nodarbinātajiem ir tiesības pieprasīt atkārtotu veselības pārbaudi, ja veselības pārbaudē ir diagnosticēta slimība vai ir aizdomas par slimību, kuras cēlonis ir saskare ar kancerogēniem.

38. Nodarbinātajiem un viņu pārstāvjiem ir pienākums ziņot darba devējam par apstākļiem darbā ar kancerogēniem, kuri var izraisīt riska paaugstināšanos vai radīt kaitējumu nodarbinātā drošībai un veselībai.

39. Nodarbinātajiem un viņu pārstāvjiem ir tiesības iesniegt darba devējam priekšlikumus par darba drošības un veselības aizsardzības uzlabošanu darbā ar kancerogēniem un pieprasīt, lai darba devējs veiktu risku samazinošus pasākumus.

40. Nodarbinātajam ir tiesības personiski vai ar ārstniecības personas starpniecību iepazīties ar datiem par kancerogēnu iedarbību, kā arī ar aroda ekspozīcijas uzskaites un veselības pārbauzu datiem, kuri attiecas tieši uz viņu.

VIII. Veselības uzraudzība

41. Katram nodarbinātajam, kuram ir vai var būt saskare ar kancerogēniem, veic pirmreizēju veselības pārbaudi, kā arī periodiskas veselības pārbaudes.

42. Veselības pārbaudes veic kārtībā, kāda noteikta normatīvajos aktos par obligāto veselības pārbaudi un apmācību pirmās palīdzības sniegšanā.

43. Darba devējs nodrošina katra nodarbinātā veselības pārbauzu rezultātu individuālu uzskaiti. Pārbauzu rezultātus ņem vērā, izstrādājot darba aizsardzības pasākumus konkrētajā darba vietā.

44. Darba devējs papildus periodiskajām veselības pārbaudēm nodrošina attiecīgajā darba vietā nodarbināto veselības pārbaudi pēc erodlimībās sertificēta ārsta vai par nodarbināto veselību atbildīgās personas

Noteikumi par darba aizsardzības prasībām, saskaroties ar kancerogēnām vielām darba vietās veselības pārbaudi pēc arodslimības slimnīcā arī vai par nodarbināto veselību atbildīgas personas pieprasījuma, ja:

44.1. kādam no nodarbinātajiem diagnosticētā slimība vai pārmaiņas veselības stāvoklī var būt saistītas ar kancerogēnu iedarbību;

44.2. ir konstatēts, ka konkrētā darba vide var veicināt nodarbināto slimību vai nelabvēlīgas pārmaiņas viņu veselības stāvoklī.

45. Ja veselības pārbaudē konstatēts, ka slimība vai veselības traucējumi nodarbinātajam radušies, saskaroties ar kancerogēniem darba vietā, vai ir pārsniegts aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER) lielums, arodslimībās sertificēts ārsts informē nodarbināto un darba devēju par veselības pārbaudes rezultātiem, sniedz norādījumus par nepieciešamajiem ārstniecības pasākumiem, nodarbinātā papildu izmeklēšanu un iesaka atbilstošus preventīvos pasākumus.

46. Darba devējs sniedz informāciju un ieteikumus katram nodarbinātajam par jebkuru veselības pārbaudi, kuru ir iespējams veikt arī pēc tam, kad ir beigusies nodarbinātā saskare ar kancerogēniem.

47. Šo noteikumu 14.punktā minēto sarakstu, kā arī datus par veselības pārbaudēm, kuras veiktas pēc tam, kad ir beigusies nodarbinātā saskare ar kancerogēniem, darba devējs glabā 40 gadu un pēc tam likumā noteiktajā kārtībā nodod arhīvā. Ja uzņēmumu likvidē, darbā ar kancerogēniem nodarbināto sarakstu un veselības pārbažu datus glabā saskaņā ar normatīvajos aktos par arhīva dokumentu glabāšanu noteiktajām prasībām.

48. Noteikumi stājas spēkā ar 2002.gada 1.janvāri.

Ministru prezidents A.Bērziņš

Labklājības ministrs A.Požarnovs

1.pielikums
Ministru kabineta
2001.gada 27.decembra noteikumiem Nr.539

Procesi (darbi), kuros iespējama saskare ar kancerogēnām vielām

1. Auramīna ražošana.
2. Darbs, kas saistīts ar akmeņogļu kvēpos, darvā un piķī esošo policiklisko aromātisko ogļūdeņražu iedarbību uz nodarbinātajiem.
3. Darbs, kura laikā notiek nodarbināto saskare ar putekļiem, iztvaikojumiem vai aerosoliem, kas rodas, apdedzinot un elektriski rafinējot vara un niķeļa rūdas.
4. Stipro skābju procesi izopropilspirta ražošanā.
5. Darbs, kas saistīts ar cietkoksnes putekļu iedarbību uz nodarbinātajiem.

Labklājības ministrs A.Požarnovs

2.pielikums
Ministru kabineta
2001.gada 27.decembra noteikumiem Nr.539

Aroda ekspozīcijas robežvērtības (AER)

Nr. p.k.	Vielas nosaukums	EINECS ⁽¹⁾	CAS ⁽²⁾	Robežvērtība (8 stundu ekspozīcija)		Piezīmes
				mg/m ³ ⁽³⁾	ppm ⁽⁴⁾	
1.	Benzols	200-753-7	71-43-2	3,25	1	Ja ir attiecīgais vielas robežvērtības lielums, pastāv iespēja, ka viela organismā

						nokļūst caur ādu
2.	Vinilhlorīda monomērs	200-831	75-01-4	7,77	3	–
3.	Cietkoksnes putekļi	–	–	5,0 ⁽⁵⁾	–	–

⁽¹⁾ EINECS – Eiropā zināmo ķīmisko vielu uzskaitē (*European Inventory of Existing Chemical Substances*).

⁽²⁾ CAS – atsauces numurs referatīvajā žurnālā (*Chemical Abstract Service Number*).

⁽³⁾ mg/m³ – miligrami gaisa kubikmetrā 20 °C temperatūrā un 101,3 kPa (ja spiediens ir 760 mm dzīvsudraba stabiņa).

⁽⁴⁾ ppm – vielas miljonā daļa tilpuma vienībā jeb vielas tilpums mililitros, ko satur viens gaisa kubikmetrs (telpas gaisa tilpumā ml/m³) (*parts per million*).

⁽⁵⁾ Ieelpojamā frakcija; ja cietkoksnes putekļi ir sajaukti ar cita veida koksnes putekļiem, robežvērtību piemēro visiem maisījumā esošajiem koksnes putekļiem.

Labklājības ministrs A.Požarnovs